

Ebeveynlerin Duygu Sosyalleştirme Stratejileri ile Çocukların Davranış Problemleri Arasındaki İlişki

Relationship between Parental Emotion Socialization Strategies and Children's Behavior Problems

Tülay İlhan İyi^{a*}, Aysel Esen Çoban^a

^aHacettepe University, Ankara, Turkey

Öz

Bu çalışmanın amacı, ebeveynlerin kullandıkları duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel model kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Ankara ilinin Çankaya, Etimesgut, Keçiören, Kazan ve Çamlıdere ilçelerinde bulunan anasınıflarına devam eden 36-72 aylık 240 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri Çocukların Duygularına Tepkiler Ölçeği ve Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Veriler analizinde Pearson korelasyon katsayısı testi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, babaların duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların anksiyete-içedönüklük problemleri arasında herhangi bir ilişki bulunmazken, annelerin çocuklarının duygularına verdiği ceza tepkileri ile çocukların anksiyete-içedönüklük problemleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra annelerin ihmal tepkileri ile çocukların kırgınlık-saldırganlık problemleri arasında pozitif yönde; babaların ödül ve büyütme tepkileri ile çocukların kırgınlık-saldırganlık problemleri arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Araştırmanın bulguları doğrultusunda; ebeveynlere çocuklarının duygularına karşı destekleyici, rahatlatıcı tepkiler vermeleri ve onların duygularına rehberlik ederek olumsuz duyguları ile baş etmelerine yardımcı olmaları önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: okul öncesi dönem, ebeveyn, duygu sosyalleştirme stratejileri, davranış problemleri.

Abstract

This study aims to identify the relationship between parental emotion socialization strategies and children's behavior problems. In the study, correlational model which is one of the methods of quantitative research is used. Sample of the study consists of 240 children who are 36-72 months old and attending public preschools in Çankaya, Etimesgut, Keçiören, Kazan ve Çamlıdere districts of Ankara. The data were collected through Responses to Children's Emotions (RCE) Questionnaire and Social Competence and Behavior Evaluation-30 (SYDD-30) Scale and analyzed through Pearson's correlation coefficient. The results revealed a statistically significant positive relationship between mothers' punish strategy and children's internalizing problems whereas no significant relationship was found between father's emotion socialization strategies and children's internalizing problems. Besides, a significant positive relationship was found between mothers' neglect responses to children's emotions and children's externalizing problems. Lastly, a significant negative relationship was uncovered between fathers' reward and magnify responses and children's externalizing behaviors. It is suggested that parents should give supportive and warm responses to their children's emotions and help them deal with their negative emotions through emotion coaching.

Keywords: Early childhood education, parent, emotion socialization strategies, behavior problems.

© 2019 Başkent University Press, Başkent University Journal of Education. All rights reserved.

*ADDRESS FOR CORRESPONDENCE: Tülay İlhan İyi, Department of Primary Education, Faculty of Education, Hacettepe University, Ankara, Turkey. E-mail Address: tulay.ilhann@gmail.com. ORCID ID: 0000-000-6735-7501.

^aAysel Esen Çoban, Department of Primary Education, Faculty of Education, Hacettepe University, Ankara, Turkey. E-mail Address: aysel.coban@hacettepe.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-0631-0064.

Received Date: November 5th, 2018. Acceptance Date: February 13th, 2019.

1. Giriş

Erken çocukluk döneminde sosyal duygusal gelişim; duygu düzenleme, duyguları sosyal ve kültürel açıdan uygun şekilde ifade etme ve sosyal ilişkiler kurma becerilerini kapsayan gelişim alanıdır (Darling-Churchill ve Lippman, 2016). Çocukların kendi duygularını ifade ediş şekillerini ve çevresindeki bireylerin duygularına verdikleri tepkileri düzenlemeleri de duygusal gelişimlerinin önemli bir göstergesidir (Kopp, 1989). Çocuklar olumlu ve olumsuz duygularını çoğunlukla mimikleri, konuşmaları ve davranışları ile ifade ederler. Çocukların özellikle olumsuz duygularını ifade ediş biçimlerine verilen tepkiler onların duygularını sosyalleştirmeleri için önem taşımaktadır (Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998). Bu noktada, çocukların en yakın çevresini oluşturan kişiler olan ebeveynlerin çocuklarının duygu sosyalleştirme sürecinde önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

Duygu sosyalleştirme, ebeveynlerin çocuklarının duygularına verdikleri tepkiler yoluyla onlara duyguları öğretme ve kendi duygularını ifade etme şekilleri ile onlara model olma sürecini ifade eder (Eisenberg ve diğerleri, 1998; Morris, Silk, Steinberg, Myers ve Robinson, 2007). Ebeveynlerin çocukların duygularına verdikleri olumlu ve olumsuz tepkiler ise duygu sosyalleştirme stratejileri olarak tanımlanmaktadır (Morris ve diğerleri, 2007). Bu stratejiler destekleyici/olumlu ve destekleyici olmayan/olumsuz stratejiler olarak gruplandırılmaktadır. Olumlu duygu sosyalleştirme stratejileri çocuğun duygularını teşvik etmek, çocuğa yardım etmeyi içeren problem odaklı tepkiler ve çocuğu rahatlatmayı içeren duygu odaklı ebeveyn tepkilerinden oluşmaktadır. Olumsuz duygu sosyalleştirme stratejileri ise cezalandırma, çocuğun duygusunu küçümseme ve çocuğun olumsuz duygusuna endişe ile tepki verme olarak sınıflandırılmıştır (Eisenberg ve Fabes, 1994: Akt. Eisenberg, Fabes ve Murphy, 1996).

O'Neal ve Magai (2005) biri olumlu, dördü olumsuz olmak üzere ebeveynlerin kullandığı beş duygu sosyalleştirme stratejisi olduğunu savunmaktadır. Bu stratejiler; ödüllendirme stratejisi, ebeveynin çocuğunu rahatlatması, onunla empati kurması ve problemlerini çözmesine yardımcı olmasını ifade eder. Cezalandırma ise ebeveynin çocuğunun duygusal tepkisini onaylamaması ve böylece duygularını ifade etmesi konusunda cesaretini kırması olarak tanımlanmaktadır. Büyütme (magnify) stratejisi, ebeveynin çocuğunun gösterdiği duygusal tepkiye karşı aynı duyguyu eşit ya da daha fazla yoğunlukta yaşayarak tepki vermesidir. İhmal stratejisi (neglect), ebeveynin çocuğunun duygusal tepkisini görmezden gelmesi durumunda ortaya çıkar. Dikkatini dağıtma stratejisi (override) ise, ebeveynin çocuğunun duygusal tepkisini reddederek ya da dikkatini başka bir yöne çekerek onun duygusal tepkisine sessiz kalmasını ifade eder.

Ebeveynlerin çocuklarının duygularına verdikleri olumlu ve ödüllendirici tepkilerin çocukların duygusal yetkinliği (Denham, 1997) ve olumlu sosyal davranışlarını arttırdığı ifade edilmektedir (Denham ve Kochanoff, 2002). Diğer taraftan, ebeveynleri tarafından duygularına olumsuz tepkiler verilen çocukların zayıf duygu düzenleme becerilerine sahip olduğu ve buna bağlı olarak daha fazla saldırgan davranış gösterdikleri saptanmıştır (Ramsden ve Hubbard, 2002). Bunun yanı sıra, duyguları ihmal edilen çocukların daha mutsuz oldukları ve daha çok korku duygusu yaşadıkları belirlenmiştir (Denham, Bassett ve Wyatt, 2007). Kısacası, duygularına olumsuz tepkiler verilen çocukların dışsallaştırma (örn. saldırganlık) ve içselleştirme (örn. mutsuzluk, korku) uyum problemleri yaşadıkları görülmektedir (Hastings ve De, 2008).

Dışsallaştırma davranış problemleri, çocukların davranışlarında gözlemlenebilen ve çevresi tarafından olumsuz olarak nitelendirilen davranışları kapsamaktadır (Campbell, Shaw ve Gilliom, 2000). Dışsallaştırma problemleri, çocuklarda duygularını kontrol etmede zorlanma, başkalarına karşı saldırgan davranışlar sergileme ve toplumsal normlara uyumda eksiklik gibi durumlara yol açmaktadır (Brook, Zhang, Balka ve Brook, 2012). Bunun yanı sıra, ilerleyen yıllarda çocuk ve ergenlerde düşük akademik başarı (Masten ve diğerleri, 2005) ve madde bağımlılığına yatkınlık (Tomlinson, Brown ve Abrantes, 2004) gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Alan yazında dışsallaştırma problemleri yıkıcı, hiperaktif ve saldırgan davranışlar olarak sınıflandırılmaktadır (Hinshaw, 1987; Akt. Liu, 2004). İçselleştirme davranış problemleri ise bir çocuğun duygusal ya da psikolojik durumunu ifade eder ve genel anlamda depresif bozukluklar, anksiyete bozuklukları, fiziksel görünümünden memnun olmama (somatic complaints) ve ergen intiharını içerir (Liu, Chen ve Lewis, 2011).

Duygu sosyalleştirme, ebeveynlerin çocuklarına duyguları öğretme süreci olarak tanımlandığından (Eisenberg ve diğerleri, 1998) bu sürecin temelini öğrenme kuramları oluşturmaktadır. Öğrenme kuramlarından olan davranışçı kuramlar ebeveynlerin duygu sosyalleştirme sürecini farklı yollarla açıklamaktadır. Skinner'ın edimsel koşullanma kuramına göre yiyecek, ödül ve gülümseme gibi pekiştireçler davranışın tekrarlanma olasılığını artırırken; ödülün geri alınması ve reddetme gibi cezalar davranışın tekrarlanma olasılığını azaltır (Berk, 2015). Örneğin, öfkeli olduğunda bu davranış gösterme sıklığını artırabilir. Sosyal öğrenme kuramına göre ise davranışların ödüllendirilmesi ya da cezalandırılması öğrenme için yeterli değildir; öğrenmenin gerçekleşmesi için bireyin davranışlarını taklit edeceği modellere ihtiyacı vardır (Bandura, 1971). Erken çocukluk döneminde, çocukların en yakın çevresinde bulunan modeller ebeveynleridir. Bu nedenle çocuklar duygu düzenleme becerilerini, kendi duygularını kontrol edebilen ebeveynlerini gözlemleyerek ve model alarak edinirler (Berk, 2015). Bu model alma süreci duygu sosyalleştirme süreci olarak

bilinmektedir. Örneğin, korku duygusu ebeveyni tarafından cezalandırılan bir çocuk ceza tepkisini öğrenerek kendi sosyal ilişkilerinde de kullanmaya başlayabilir. Bandura'nın kuramında yer alan ve duyguların gözlem yoluyla edinilmesini ifade eden dolaylı duygusalılık kavramı da duygu sosyalleştirme sürecini açıklamaktadır. Çocukların belirli bir durum karşısında belirli bir duyguyu gösteren modeli gözlemlemesi onların da aynı durum karşısında aynı duyguyu göstermelerine neden olabilir (Ağır, 2005). Model alınan ebeveynlerin ya da diğer yetişkinlerin verdikleri duygusal tepkiler aracılığıyla çocukların belirli duyguları kazanmaları duygu sosyalleştirme süreci içinde yer almaktadır.

Araştırmalar incelendiğinde, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının çocukların farklı özellikleri ile birlikte ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmalara göre; destekleyici duygu sosyalleştirme stratejilerini kullanan ebeveynlerin çocuklarının güvenli bağlanma (Chen, Lin ve Li, 2011), duygu düzenleme (Ramsden ve Hubbard, 2002), sosyal beceri (Seçer ve Karabulut, 2016), iş birliği yapma (Ambrose, 2013; McElwain ve diğerleri, 2007), prososyal davranış gösterme (Denham ve Groot, 1993) ve sosyal yetkinlik (Eisenberg ve diğerleri, 2001; Denham ve diğerleri, 1997; İlhan, 2017) düzeylerinin daha yüksek olduğu savunulmaktadır. Bazı araştırmalar da ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejilerini çocuğun cinsiyeti bağlamında ele almıştır. Bu araştırmaların çoğunluğu anne babaların uyguladığı duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocuğun cinsiyeti arasında herhangi bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur (Ersay, 2014; Kılıç, 2012; Lunkenheimer, Shields ve Cortina, 2007; Özkan, 2015). Diğer taraftan, bazı çalışmalarda annelerin erkek çocuklarının duygularına kız çocuklarına oranla daha çok destekleyici tepkiler verdikleri bulunmuştur (Hasçuhadar, 2015; Malatesta ve Haviland, 1982). Duygu sosyalleştirme ile ilgili yapılan çalışmalarda incelenen bir diğer değişkenin ebeveyn eğitim düzeyi olduğu görülmektedir. Bazı araştırmalar ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça daha fazla destekleyici duygu sosyalleştirme stratejisi (Aydın, 2010; Ersay, 2014; Hasçuhadar, 2015; Güven ve Erden, 2017) ve daha az olumsuz duygu sosyalleştirme stratejisi (Lugo-Candelas, 2012) kullandığını savunurken; bazı çalışmalar ise ebeveynlerin kullandığı duygu sosyalleştirme stratejilerinin öğrenim düzeylerine göre değişmediğini savunmaktadır (Atay, 2009; Kılıç, 2012; Özkan, 2015). Bunun yanı sıra, duygu sosyalleştirme stratejilerinin babaların kişilik özellikleri (Kaya, 2016), annelerin depresyonda olup olmama durumu (Cindioğlu, 2015; Feng, Shaw, Skuban ve Lane, 2007) ve annelerin kendi duygularıyla baş etme becerileri (Aydın, 2010) gibi değişkenlerle de ele alındığı çalışmalar bulunmaktadır.

Alan yazında duygu sosyalleştirme stratejilerinin çocukların davranış problemleri ile ilişkisinin incelendiği araştırmalara da rastlanılmaktadır. Garner, Dansmore ve Southam-Gerrow'un (2007) araştırmasında çocuklarına duyguları açıklayan annelerin çocuklarının (41-67 aylık) daha az saldırganlık davranışı gösterdiği görülmüştür. Dışsallaştırma problemlerinden biri olan karşı gelme bozukluğuna sahip (oppositional defiant disorder) 7-12 yaşlarındaki çocukların dâhil edildiği bir araştırmada, ebeveynleri tarafından duygularına destekleyici tepkiler verilen çocukların karşı gelme bozukluğu düzeyinin diğer çocuklara göre daha düşük olduğu bulunmuştur (Miller, 2014). Benzer şekilde, bir diğer araştırmada 8-12 yaşlarındaki kaygı bozukluğu (anxiety disorder) yaşayan çocukların annelerinin herhangi bir davranış problemi göstermeyen çocukların annelerine kıyasla destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme stratejilerini daha çok kullandıkları bulunmuştur (Suveg, Zeman, Flannery-Schroeder ve Cassano, 2005). Ayrıca ebeveynleri tarafından duygularına destekleyici tepkiler verilen 3-5 yaşlarındaki çocukların akranları ile oynadıkları oyunlar gözlemlenmiş ve bu çocukların oyunlarında daha fazla iş bölümü yaptıkları belirlenmiştir (McElwain, Halberstadt ve Volling, 2007). 4-5 yaşlarındaki çocukların dâhil edildiği bir diğer araştırmada da çocukları ile onların duyguları hakkında konuşan ebeveynlerin çocuklarının anaokuluna başladıklarında okula ve arkadaşlarına daha kolay uyum sağladıkları görülmüştür (Denham, 1997).

Bir diğer araştırmada, çocukların yaş, cinsiyet ve ebeveynlerin eğitim durumu değişkenleri kontrol altına alındığında, anne ve babaların duygu sosyalleştirme uygulamalarının Amerikalı ve Çinli çocukların içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerini yordadığı belirlenmiştir (Yu, Volling ve Niu, 2015). Ayrıca aynı çalışmada, Çinli çocukların annelerinin kontrol edici duygu sosyalleştirme uygulamaları düşük olduğunda, babalarının kontrol edici duygu sosyalleştirme uygulamaları ile çocukların dışsallaştırma problemleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Amerikalı çocukların ise annelerinin kontrol edici duygu sosyalleştirme uygulamaları ile çocukların dışsallaştırma problemleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür.

Türkiye'de yapılan çalışmalar incelendiğinde ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkiyi ele alan yalnızca bir araştırmaya rastlanılmıştır. Söz konusu araştırmada annelerin kullandığı duygu sosyalleştirme stratejilerini belirlemek için "Çocukların Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği", çocukların davranış problemlerini belirlemek için ise "Conners Öğretmen ve Ebeveyn Derecelendirme Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda annelerin kullandığı cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkileri ile 9-13 yaşlarındaki çocukların karşı gelme, hiperaktivite ve dikkat eksikliği gibi davranış sorunları arasında pozitif yönde; destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile davranış sorunları arasında ise negatif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır (Güven, 2013; Güven ve Erden, 2017). Ancak ulusal alan yazında hem anne hem de babaların duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Ebeveynlerin kullandığı duygu sosyalleştirme stratejileri ile ilgili çalışmalar genellikle anneleri hedef alsa da, araştırmalar çocukların sosyo-duygusal gelişimi üzerinde babaların da önemli bir rolü olduğunu vurgulamaktadır.

(Roberts and Strayer, 1987; Volling, McElwain, Notaro ve Herrera, 2002). Uluslararası alanyazında anne ve babaların dâhil edildiği araştırmalar ise babaların annelere oranla çocuklarının duygularına daha fazla cezalandırıcı ve daha az destekleyici tepkiler verdiklerini göstermektedir (Baker, Fenning ve Crnic, 2011; Eisenberg ve diğerleri, 1996; McElwain ve diğerleri, 2007). Ancak anne ve babaların duygu sosyalleştirme davranışları arasında tutarlılığın sağlanmasının önemli olduğu vurgulanmaktadır (Baker ve diğerleri, 2011). Çünkü çocuklar bir aile sistemi içerisinde gelişmektedir ve ebeveynlik tutumlarının uyum ve iş birliği içerisinde sergilenmesi, çocuklar için olumlu sonuçlar doğurmaktadır (McHale, 2007). Bu doğrultuda, bu çalışmada anne ve babaların duygu sosyalleştirme stratejilerinin birlikte ele alınması gerekli görülmüştür. Bu araştırma, ebeveynlere çocuklarına karşı kullanacakları uygun ve destekleyici duygu sosyalleştirme stratejilerinin önerilmesi ve böylece sosyal duygusal uyum problemleri yaşamalarının önlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın amacı, ebeveynlerin kullandıkları duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların davranış problemlerinden olan kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içe dönüklük problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Bu doğrultuda araştırmanın alt problemleri şu şekilde belirlenmiştir:

1. Ebeveynlerin kullandıkları duygu sosyalleştirme stratejileri (ödül, ceza, büyütmek, ihmal ve dikkatini dağıtmak) ile çocukların içselleştirme problemleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Ebeveynlerin kullandıkları duygu sosyalleştirme stratejileri (ödül, ceza, büyütmek, ihmal ve dikkatini dağıtmak) ile çocukların dışsallaştırma problemleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2.Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel model kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisini inceleyen ilişkisel model (Büyüköztürk, 2016), bu çalışmada anne ve babaların duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların sosyal yetkinlikleri arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla kullanılmıştır.

2.2. Araştırmanın Etik İlkeleri

Uygulama öncesinde ‘Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu’ ve ‘Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü Uygulama İzni’ alınmıştır. Araştırmacı tarafından örnekleme dâhil edilen okullar ziyaret edilmiş ve okul müdürlüklerinden de izin alındıktan sonra gönüllü katılımcı formuna onay gösteren anne, baba ve öğretmenler çalışmaya dâhil edilmiştir. Gönüllü katılımcı formunda araştırmanın amacına, uygulanmasına ve gizlilik ile ilgili ilkelerine yer verilmiştir. Formu onaylayan anne, baba ve öğretmenlerden araştırmanın veri toplama araçlarını doldurmaları istenmiştir. Geçerli ve güvenilir veriler elde edebilmek için, anne-baba ve öğretmenlerden çocuk ya da ebeveynlerin kimliklerini ortaya çıkaracak bilgiler istenmemiştir. Veriler, toplanan ölçeklerin kodlanması yoluyla SPSS programına girilmiştir.

2.3. Örneklem

Araştırmanın örneklemini Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Ankara ilinin Çankaya, Etimesgut, Keçiören, Kazan ve Çamlıdere ilçelerinde bulunan anasınıflarına devam eden 36-72 aylık 240 çocuktan oluşmaktadır. Çocukların davranış problemleri ile ilgili bilgiler öğretmenlerinden, çocuğun duygularına verilen tepkiler ise anne ve babalarından ayrı ayrı toplanmıştır. Söz konusu okullara uygun örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır. Uygun örnekleme, seçkisiz ve sistematik örneklem grubu seçmenin zor olduğu durumlarda araştırma için mevcut ve ulaşılabilir olan kişilerin dâhil edildiği örnekleme yöntemidir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012). Tablo 1’de araştırmanın örneklemini oluşturan çocukların ve ebeveynlerinin bazı demografik özellikleri verilmiştir.

Tablo 1

Araştırmaya Katılan Çocukların ve Ebeveynlerinin Özellikleri

Değişkenler	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Çocuğun Yaşı	3	13	5.4
	4	63	26.3
	5	97	40.4
	6	67	27.9
	Toplam	240	100
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	128	53.3
	Erkek	112	46.7
	Toplam	240	100
Annenin Yaşı	20-30	52	21.7
	31-40	159	66.3
	41 ve üzeri	29	12.1
	Toplam	240	100
Annenin Eğitim Düzeyi	İlkokul ve Ortaokul	26	10.8
	Lise	69	28.8
	Lisans ve Lisansüstü	145	60.4
	Toplam	240	100
Babanın Yaşı	20-30	9	3.8
	31-40	164	67.9
	41 ve üzeri	67	28.3
	Toplam	240	100
Babanın Eğitim Düzeyi	İlkokul ve ortaokul	17	6.8
	Lise	72	31.5
	Lisans ve Lisansüstü	151	61.7
	Toplam	240	100

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan çocukların %40,4'nün 5 yaşında olduğu; %53,3'nün kız ve %46,7'sinin erkek olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin özelliklerine bakıldığında, anne (A) ve babaların (B) 31-40 yaşları arasında (A=%66,3; B=%67,9); lisans ve lisansüstü mezunu (A=%60,4; B=%67,9) oldukları belirlenmiştir.

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu, Çocukların Duygularına Tepkiler Ölçeği ve Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) ölçeği kullanılmıştır.

2.4.1. Kişisel Bilgi formu:

Kişisel Bilgi Formu örnekleme dâhil edilen çocukların yaşı, cinsiyeti ve ebeveynlerinin yaşı, cinsiyeti ve eğitim düzeyi gibi demografik özelliklerine yönelik sorulardan oluşmaktadır.

2.4.2. Çocukların Duygularına Tepkiler Ölçeği:

Çocukların Duygularına Tepkiler Ölçeği O'Neal ve Magai (2005) tarafından 11-14 yaşlarındaki çocukların ebeveynlerine uygulanmak üzere geliştirilmiş ve Ersay (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Uyarlama çalışması 51-81 aylık çocukların anneleri ile gerçekleştirilmiştir. Ölçek ebeveynlerin; çocuklarının üzüntü, öfke, korku ve aşırı neşe duygularına karşı kullandıkları farklı sosyalleştirme stratejilerini belirlemektedir. Bu doğrultuda, ölçek ebeveynlerin çocuklarının duygularına verdikleri tepkileri tanımlayan ödül, cezalandırmak, büyütme, ihmal ve dikkatini dağıtmak olmak üzere 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Ödül alt boyutuna 'Çocuğum üzgün olduğunda onu neyin üzdüğünü sordum' maddesi; cezalandırmak alt boyutuna 'Çocuğum üzgün olduğunda çocuğuma üzülmeyi bırakmasını söyledim' maddesi örnek olarak verilebilir. Büyütme, mübalağa etmek boyutunda 'Çocuğum üzgün olduğunda çok üzgün olduğumu belirttim' gibi maddeler yer alırken; ihmal boyutunda 'Çocuğum üzgün olduğunda üzüntüsünü görmezlikten geldim' gibi maddeler yer almaktadır. Son olarak, dikkatini dağıtmak boyutuna 'Çocuğum üzgün olduğunda ona sevdiği bir şey aldım' maddesi örnek oluşturmaktadır. Maddeler 1'den (hiç bir zaman) 5'e (her zaman) kadar puanlanmaktadır. Her alt boyut 15 maddeden oluşmakta ve her biri için 15 ile 75 arasında puan alınabilmektedir.

Yalnızca ihmal alt boyutundaki 1. ve 12. maddeler tersine puanlanmaktadır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini test etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve Cronbach alfa korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi bulguları; Türkçe'ye uyarlanan ölçeğin, orijinal versiyonunda olduğu gibi 5 faktörden oluştuğunu göstermiştir. Ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alfa katsayıları ise Ödül (.83), Cezalandırmak (.84), İhmal (.85), Dikkatini dağıtmak (.84) ve Büyütmek (.79) olarak bulunmuştur (Ersay, 2014). Bu çalışmada anneler tarafından doldurulan ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alfa değerleri Ödül (.73), Cezalandırmak (.85), İhmal (.79), Dikkatini dağıtmak (.86) ve Büyütmek (.76) olarak hesaplanmıştır. Babalara ait formların alt boyutlarının Cronbach Alfa değerleri ise Ödül (.91), Cezalandırmak (.88), İhmal (.88), Dikkatini dağıtmak (.90) ve Büyütmek (.84) olarak bulunmuştur. Ölçeğin anne ve baba formlarına ait Cronbach Alfa değerlerinin yüksek olması araştırmanın güvenilirliğini arttırmaktadır.

2.4.3. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 ölçeği (SYDD-30):

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) ölçeği LaFreniere ve Dumas (1996) tarafından okul öncesi dönemdeki çocukların duygusal ve davranışsal sorun belirtilerini ve bu dönemde gelişmesi beklenen sosyal becerilerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Kızgınlık-Saldırganlık (KS), Anksiyete-İçe dönüklük (Aİ) ve Sosyal Yetkinlik (SY) olmak üzere 3 alt ölçekten oluşmaktadır. Alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları (.80) ve üzerinde, test-tekrar test güvenilirlik katsayıları ise birinci ölçüm için (.78) ve (.86) arasında, ikinci ölçüm için (.59) ve (.70) arasında bulunmuştur. Çorapçı, Aksan, Arslan-Yalçın ve Yağmurlu tarafından 2010 yılında Türkçeye uyarlanan ölçek; orijinal ölçekte olduğu gibi KS, Aİ ve SY alt ölçeklerinden oluşmaktadır. KS alt ölçeği yetişkinlere karşı gelme, akran ilişkilerinde uyumsuz ve saldırgan davranma gibi dışsallaştırma problemlerini ölçmektedir. Aİ alt ölçeği ise çocukların üzgün ve depresif olma ve akran grubu içinde çekingen davranma gibi içselleştirme problemlerini belirleyen maddeleri içermektedir. Çocukların akran iş birliğini ve onlarla yaşadıkları anlaşmazlıklara buldukları çözüm yollarını ifade eden maddeler de SY alt ölçeğini oluşturmaktadır. SYDD-30 toplamda 30 maddeden oluşmakta ve (1=hiçbir zaman, 6=her zaman) arasında puanlanmaktadır. Her alt ölçekten alınabilen puan 10 ile 60 arasında değişmektedir. KS, Aİ ve SY alt ölçeklerinin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları sırasıyla (.88), (.87) ve (.84) olarak bulunmuştur. Ayrıca her alt ölçeğin madde toplam korelasyonunun (.41) ve üzerinde olduğu belirtilmiştir (Çorapçı ve diğerleri, 2010). Bu çalışmada ebeveynlerin kullandıkları duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlandığı için SYDD-30 ölçeğinin Kızgınlık-Saldırganlık ve Anksiyete-İçe dönüklük alt boyutları kullanılmıştır. Bu çalışmada KS ve Aİ alt ölçeklerinin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları sırasıyla (.87) ve (.81) olarak bulunmuştur.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri SPSS 23.0 paket programıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın örneklemini normal dağılım gösterdiğinden, verilerin analizinde Pearson korelasyon katsayısı testi kullanılmıştır.

3.Bulgular

Anne ve babaların duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların anksiyete-içe dönüklük ve kızgınlık-saldırganlık puanları arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı testi kullanılarak incelenmiş ve bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 2 annelerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların anksiyete-içedönüklük puanları arasındaki ilişkinin incelendiği Pearson korelasyon katsayısı testi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 2

Annelerin Duygu Sosyalleştirme Stratejileri ile Çocukların Anksiyete-İçedönüklük Puanları Arasındaki İlişki

Duygu Sosyalleştirme Boyutları	Anksiyete-İçe dönüklük		
	N	r	p
Ödül	240	.020	.758
Ceza	240	.145	.025*
Büyütmek	240	.097	.132
İhmal	240	.053	.411
Dikkatini Dağıtmak	240	.099	.124

*p<.05

Tablo 2'de görüldüğü gibi annelerin çocuklarının duygularına verdiği ceza tepkileri ile çocukların anksiyete-içedönüklük puan ortalamaları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=.145$; $p<.05$). Bu sonuç, annelerin ceza tepkileri arttıkça çocukların anksiyete-içedönüklük düzeylerinin arttığını göstermektedir. Diğer taraftan, annelerin

kullandığı ödül, büyütmek, ihmal ve dikkatini dağıtmak stratejileri ile çocukların anksiyete-içedönüklük puanları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır ($p>.05$).

Babaların duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların anksiyete-içedönüklük puanları arasındaki ilişkinin incelendiği Pearson korelasyon katsayısı testi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Babaların Duygu Sosyalleştirme Stratejileri ile Çocukların Anksiyete-İçedönüklük Puanları Arasındaki İlişki

Duygu Sosyalleştirme Boyutları	Anksiyete-İçedönüklük		
	N	r	p
Ödül	240	-.080	.219
Ceza	240	-.034	.598
Büyütmek	240	-.062	.339
İhmal	240	-.018	.782
Dikkatini Dağıtmak	240	-.082	.205

Tablo 3 incelendiğinde, babaların kullandığı duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların anksiyete-içedönüklük puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Annelerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık puan ortalamaları arasındaki ilişkinin incelendiği Pearson korelasyon katsayısı testi sonuçları Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4

Annelerin Duygu Sosyalleştirme Stratejileri ile Çocukların Kızgınlık-Saldırganlık Puanları Arasındaki İlişki

Duygu Sosyalleştirme Boyutları	Kızgınlık-Saldırganlık		
	N	r	p
Ödül	240	.009	.886
Ceza	240	.124	.056
Büyütmek	240	.058	.372
İhmal	240	.130	.044*
Dikkatini Dağıtmak	240	.061	.346

* $p<.05$

Tablo 4'teki bulgular incelendiğinde, annelerin ihmal tepkileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık puan ortalamaları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.130$; $p<.05$). Bu doğrultuda, annelerin çocuklarının duygularına verdiği ihmal tepkileri arttıkça çocukların kızgınlık-saldırganlık düzeylerinin de arttığı belirlenmiştir. Bu bulguya ek olarak, annelerin ödül, ceza, büyütmek ve dikkatini dağıtmak tepkileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 5 babaların duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık puan ortalamaları arasındaki ilişkinin incelendiği Pearson korelasyon katsayısı testi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 5

Babaların Duygu Sosyalleştirme Stratejileri ile Çocukların Kızgınlık-Saldırganlık Puanları Arasındaki İlişki

Duygu Sosyalleştirme Boyutları	Kızgınlık-Saldırganlık		
	N	r	p
Ödül	240	-.149	.021*
Ceza	240	-.088	.176
Büyütmek	240	-.131	.043*
İhmal	240	-.011	.871
Dikkatini Dağıtmak	240	-.114	.080

* $p<.05$

Yapılan Pearson korelasyon testi sonucuna göre, babaların kullandığı ödül ve büyütmek stratejileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık puan ortalamaları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Bu bulgu, babaların çocuklarının duygularına verdikleri ödül ve büyütmek tepkileri arttıkça çocukların kızgınlık-saldırganlık davranış problemlerinin azaldığını göstermektedir. Diğer taraftan, babaların ceza, ihmal ve dikkatini dağıtmak stratejileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (Tablo 5).

Sonuç olarak; araştırmanın bulguları, annelerin çocuklarının duygularına verdiği ceza tepkileri ile çocukların anksiyete-içedönüklük problemleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan; annelerin ödül, büyütmek, ihmal ve dikkatini dağıtmak tepkileri ile çocukların anksiyete-içedönüklük problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ayrıca babaların kullandığı duygu sosyalleştirme stratejileri (ödül, ceza, büyütmek, ihmal ve dikkatini dağıtmak) ile çocukların anksiyete-içedönüklük problemleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Çocukların kızgınlık-saldırganlık problemlerine ilişkin bulgular ise annelerin ihmal tepkileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık problemleri arasında pozitif yönde; babaların ödül ve büyütmek tepkileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık problemleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Annelerin ödül, ceza, büyütmek ve dikkatini dağıtmak tepkileri ve babaların ceza, ihmal ve dikkatini dağıtmak stratejileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

4. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda, annelerin kullandığı ceza stratejileri ile çocukların anksiyete-içedönüklük problemleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Benzer bir çalışmada da anneler çocuklarının duygularına karşı öfke tepkisi gösterdiğinde, çocukların daha fazla davranış problemi gösterdiği belirlenmiştir (Denham, Workman, Cole, Weissbrod, Kendziora ve Zahn-Waxler, 2000). O'Neal ve Magai'nin (2005) araştırmasında da ebeveynlerin ceza ve ihmal tepkileri ile çocukların içselleştirme problemleri arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bir diğer çalışmada, annelerin çocuklarının duygularına karşı gösterdikleri ceza tepkileri arttıkça çocukların akran ortamında sergilediği davranış problemlerinin de arttığı görülmüştür (McElwain ve diğerleri, 2007). Diğer taraftan Eisenberg ve diğerleri (1999) yapmış oldukları araştırmalarında annelerin çocukların olumsuz duygularına verdikleri cezalandırıcı tepkiler ile çocukların içselleştirme davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamışlardır. Anneler çocuklarının öfke duygularını cezalandırdıklarında, çocukların öfke duygularıyla baş etmeyi öğrenemedikleri bilinmektedir (Denham, Renwick ve Holt, 1991). Bu nedenle; öfke gibi olumsuz duyguları cezalandırılan çocukların, duygularıyla etkili bir şekilde baş edemedikleri için daha fazla kaygı ya da endişe yaşadıkları düşünülmektedir. Farklı çalışmalarda farklı bulgular yer alsa da bu çalışmada annelerin kullandığı ceza stratejileri ile çocukların anksiyete-içedönüklük problemleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu sonuç annelerin çocuklarının duygularına verdiği cezalandırıcı tepkilerin çocuklar üzerinde olumsuz sonuçlar yaratacağı ve çocukların daha fazla anksiyete-içedönüklük problemleri sergileyeceğini göstermektedir. Bu sebeple annelerin; çocuklarının duygularına verdikleri olumsuz tepkilerin, onlar üzerinde olumsuz sonuçlar doğurduğunu bilmeleri önem taşımaktadır.

Çalışmada babaların duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların anksiyete-içedönüklük problemleri arasında herhangi bir ilişki saptanmamıştır. Diğer taraftan, Denham ve diğerleri (2000) araştırmalarında, 4-5 yaşlarında babalarının öfke tepkilerine maruz kalan çocukların ilerleyen yaşlarda antisosyal davranış gösterme düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Eisenberg ve diğerlerinin (1999) araştırmasına göre de 6-8 yaşlarında babalarının cezalandırıcı tepkilerine maruz kalan çocuklar 10-12 yaşlarına geldiklerinde diğer çocuklara kıyasla daha fazla davranış problemi sergilemektedir. Alan yazındaki diğer araştırmalar da babaların çocuklarının duygularına verdikleri cezalandırma tepkileri ile çocukların içselleştirme davranış problemleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir (Engle ve McElwain, 2011; Tao, Zhou ve Wang, 2010). Bir diğer çalışmada ise alan yazındaki araştırma bulgularının tersine, babaların destekleyici tepkilerinin çocukların içselleştirme problemlerini arttırdığı saptanmıştır. Bu durum çocukların babalarının destekleyici tepkilerini kontrol edici ve talepkâr olarak algılayabilecekleri şeklinde açıklanmıştır (Rodas, Chavira ve Baker, 2017). Bu çalışmada babaların duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların anksiyete-içedönüklük problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaması, örnekleme dâhil edilen babaların çoğunluğunun bir işte çalıştığı düşünüldüğünde, çocukları ile daha az zaman geçirdikleri ve duygusal gelişimlerinde annelere kıyasla daha az rol aldıkları şeklinde yorumlanabilir. Çünkü babaların çocukları ile geçirdikleri zamanın çocukların tüm gelişim alanlarını etkilediği gibi duygusal gelişimlerini de olumlu yönde etkilediği bilinmektedir (Heinrich, 2014).

Ayrıca, araştırmanın bulguları, annelerin ihmal tepkileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık problemleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir. Avrupa-Amerikalı annelerin dâhil edildiği bir çalışmada da annelerin ceza ve ihmal tepkilerinin çocukların dışsallaştırma problemlerini arttırdığı bulunmuştur (Lugo-Candelas, Harvey ve Breau, 2015). Benzer araştırmalarda da annelerin çocuklarının duygularına verdikleri cezalandırma ve ihmal gibi olumsuz tepkileri ile çocukların dışsallaştırma problemleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (Eisenberg ve Fabes, 1994; Eisenberg ve diğerleri, 1999; Nelson ve Boyer, 2018; O'Neal ve Magai, 2005). Bir diğer çalışmada, çocuklarının duygularına ceza ve küçümseme gibi olumsuz tepkiler veren annelerin çocuklarının sosyal ilişkiler kurmakta zorlandıkları ve daha fazla davranış problemi gösterdikleri ortaya konmuştur (Root ve Stifter, 2010). Annelerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme stratejilerinin, 4 ve 6 yaşlarındaki çocukların duygularını

daha fazla olumsuz ve daha yoğun yaşamalarına neden olduğu bilinmektedir (Eisenberg ve Fabes, 1994). Bu çalışmada; annelerin ihmal tepkileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık puan ortalamaları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olması, annelerin ihmal tepkileri arttıkça çocukların da kızgınlık ve saldırganlık problemlerinin arttığını göstermektedir. Bu bulgu, annelerin kullandığı duygu sosyalleştirme stratejilerinin çocukların davranışsal problemleri üzerindeki önemini ve annelerin çocuklarının duygularına verdikleri tepkilere dikkat ederek, uygun duygu sosyalleştirme stratejilerini kullanmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Araştırma sonucunda babaların ödül ve büyütmek tepkileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık problemleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde, Eisenberg ve diğerleri (2001) de araştırmalarında ebeveynlerin çocukları ile onların duyguları hakkında konuşma gibi olumlu tepkileri ile çocukların davranış problemleri arasında negatif yönde bir ilişki bulmuşlardır. O'Neal ve Magai'nin (2005) araştırmasında ise anne ve babaların çocuklarının duygularına verdikleri ödül tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasında bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Bir diğer çalışmada üzüntü duygularına, anneleri tarafından destekleyici olmayan; ancak babaları tarafından destekleyici tepkiler verilen çocukların dışsallaştırma davranış problemlerini daha az sergiledikleri görülmüştür (Miller-Slough, Dunsmore, Zeman, Sanders ve Poon, 2017). Bu çalışmada babaların büyütmek tepkileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık problemleri arasında da negatif yönde bir ilişki çıkması, çocukların babalarının büyütmek tepkilerini tıpkı ödül tepkisi gibi olumlu olarak algılaması ile açıklanabilir. Büyütmek stratejisinin ebeveynin çocuğu ile aynı duyguyu hissederek bunu çocuğuna yansıtmaması olarak tanımlandığı düşünüldüğünde, çocuğun ebeveyni ile aynı duyguyu yaşadığını gözlemlemesi onun aslında olumsuz bir strateji olan büyütmek stratejisini olumlu olarak algılamasına neden olmuş olabilir. Ancak, farklı araştırma sonuçları bu konuda doğru değerlendirme ve çıkarımlarda bulunmak için, anne babaların kullandığı duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkiyi inceleyen daha büyük örneklem ile yapılmış nicel çalışmalara ve bu konuyu derinlemesine ele alan nitel çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçları; annelerin ceza stratejileri ile çocukların anksiyete-içe dönüklük davranış problemleri arasında pozitif yönde, annelerin ihmal stratejileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık davranış problemleri arasında pozitif yönde ve babaların ödül ve büyütmek stratejileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık davranış problemleri arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğunu göstermiştir. Araştırma bulguları, alan yazındaki diğer araştırmaları destekler nitelikte olup, olumlu duygu sosyalleştirme stratejilerini (ödül) kullanan anne babaların çocuklarının daha az davranış problemleri gösterdiğini, olumsuz duygu sosyalleştirme stratejilerini (ceza, ihmal) kullanan anne babaların çocuklarının ise daha çok davranış problemleri gösterdiğini ortaya koymaktadır.

5. Öneriler

Bu araştırma anne babaların duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkiyi ortaya koysa da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmanın en önemli sınırlılığı, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejilerinin nicel bir ölçme aracı ile ölçülmesinden dolayı sosyal beğenirlik etkisi ile gerçeği yansıtmayan cevaplar vermiş olabilecekleridir. Bu nedenle, araştırmacılara ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejilerinin ev ortamında gözlem yaparak incelendiği araştırmaların yapılması önerilmektedir. Bunun yanı sıra, araştırmanın örneklemini oluşturulurken ebeveynlerin gelir durumu ve etnik sınıfı gibi özelliklerinin göz önüne alınmaması çalışmanın bir diğer sınırlılığıdır. Duygu ifadelerinin bireylerin sahip olduğu kültürel farklılıklar ve sosyo-ekonomik düzeye göre değişiklik gösterdiği bilindiğinden (Halberstadt, 1991) duygu sosyalleştirme ile ilgili yapılan çalışmalarda bu değişkenlerin de incelenmesi önerilmektedir. Ayrıca anne ve babanın duygu sosyalleştirme stratejileri incelenirken çocukla geçirilen zamanın da dikkate alınmasının, bulgu sonuçlarının daha etkili değerlendirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Son olarak, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejilerini daha etkili kullanması ve çocuklarının duygularına kabullenici, ılımlı ve destekleyici tepkiler vermeleri için eğitim programları geliştirilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Ağır, M. (2005). Sosyal öğrenme kuramı. İçinde B. Aydın (Ed.). *Gelişim ve öğrenme*, 229- 257. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Atay, Z. S. (2009). *Annelerde duygulanım ve erken çocukluk dönemindeki duygu sosyalizasyonu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, F. (2010). *Maternal emotion regulation, socio-economic status and social context as predictors of maternal emotion socialization practices* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Baker, J. K., Fenning, R. M. & Crnic, K. A. (2011). Emotion socialization by mothers and fathers: Coherence among behaviors and associations with parent attitudes and children's social competence. *Social Development*, 20(2), 412-430.
- Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. New York: General Learning Press.
- Berk, L. (2015). *Bebekler ve çocuklar: Doğum öncesinden orta çocukluğa* (Infants and children: Prenatal through middle childhood) (7. baskı). (N. Işıkoğlu-Erdoğan, Çev.). Ankara: Nobel Akademi. (orijinal kitabın yayın tarihi 2012)
- Brook, J.S., Zhang, C., Balka, E.B. ve Brook, D.W. (2012). Pathways to children's externalizing behavior: A three generation study. *Journal of Genetic Psychology*, 173(2), 175-197.
- Campbell, S.B, Shaw, D.S & Gilliom, M. (2000). Early externalizing behavior problems: Toddlers and preschoolers at risk for later maladjustment. *Development and Psychopathology*, 12(3), 467-488.
- Cindioğlu, M.D. (2015). *3-6 yaş arası çocuğu olan depresyonlu ve depresyonu olmayan annelerin ebeveynlik öz yeterliliği çocuk mizaç algısı ve duygu sosyalleştirme tepkilerinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çorapçı, F., Aksan, N., Arslan-Yalçın, D. ve Yağmurlu, B. (2010). Okul öncesi dönemde duygusal, davranışsal ve sosyal uyum taraması: Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme-30 ölçeği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(2), 63-74.
- Darling-Churchill, K.E. & Lipmann, L. (2016). Early childhood social and emotional development: Advancing the field of measurement. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 45(2016), 1-7.
- Denham, S. A. (1997). "When I have a bad dream, mommy holds me": Preschoolers' conceptions of emotions, parental socialization, and emotional competence. *International Journal of Behavioral Development*, 20(2), 301-319.
- Denham, S.A., Bassett, H.H., & Wyatt, T. (2007). The socialization of emotional competence. In J. E. Grusec, & P. D. Hastings (Eds.). *Handbook of socialization: Theory and research*, 614-637. New York: Guilford Press.
- Denham, S. A., & Grout, L. (1993). Socialization of emotion: Pathway to preschoolers' emotional and social competence. *Journal of Nonverbal Behavior*, 17(3), 205-227.
- Denham, S.A. & Kochanoff, A.T. (2002). Parental contributions to preschoolers' understanding of emotion. *Marriage & Family Review*, 34(3-4), 311-343. doi: 10.1300/J002v34n03_06
- Denham, S. A., Renwick, S. M. & Holt, R. W. (1991). Working and playing together: Prediction of preschool social-emotional competence from mother-child interaction. *Child Development*, 62(2), 242-249.
- Denham, S.A., Workman, E., Cole, P.M., Weissbrod, C., Kendziora, K.T. ve Zahn-Waxler, C. (2000). Prediction of externalizing behavior problems from early to middle childhood: The role of parental socialization and emotion expression. *Development and Psychopathology*, 12 (1), 23-45.
- Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T.L. (1998). Parental Socialization of Emotion. *Psychological Inquiry*, 9(4), 241-273.
- Eisenberg, N. & Fabes, R. A. (1994). Mothers' reactions to children's negative emotions: Relations to children's temperament and anger behavior. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40(1), 138-156.
- Eisenberg, N., Fabes, R.A. & Murphy, B.C. (1996). Parents' reactions to children's negative emotions: Relations to children's social competence and comforting behavior. *Child Development*, 67(5), 2227-2247.
- Eisenberg, N.A, Fabes, R.A., Shepard, S.A., Guthrie, I.K., Murphy, B.C. & Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: Longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child Development*, 70(2), 513-534.
- Eisenberg, N., Losoya, S., Fabes, R.A., Guthrie, I.K., Reiser, M., Murphy, B., Shepard, S.A. Poulin, R. & Padgett, S.J. (2001). Parental socialization of children's dysregulated expression of emotion and externalizing problems. *Journal of Family Psychology*, 15(2), 183-205.
- Engle, J.M. & McElwain, N.L. (2011). Parental reactions to toddlers' negative emotions and child negative emotionality as correlates of problem behavior at the age of three. *Social Development*, 20(2), 251-271. doi: 10.1111/j.1467-9507.2010.00583.x
- Ersay, E. (2014). Parental socialization of emotion: How mothers respond to their children's emotions in Turkey. *The International Journal of Emotional Education*, 6(1), 33-46.
- Feng, X., Shaw, D.S., Skuban, E.M. & Lane, T. (2007). Emotional exchange in mother-child dyads: Stability, mutual influence, and associations with maternal depression and child problem behavior. *Journal of Family Psychology*, 21(4), 714-725. doi: 10.1037/0893-3200.21.4.714.
- Fraenkel, J.R., Wallen, N.E. & Hyun, H.H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8. Ed.). New York: McGraw-Hill.

- Garner, P.W., Dansmore, J.C. & Southam-Gerrow, M. (2007). Mother-child conversations about emotions: Linkages to child aggression and prosocial behavior. *Social Development*, 17(2), 259-277. doi: 10.1111/j.1467-9507.2007.00424.x
- Güven, E. (2013). *Çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışması arasındaki ilişkiler: duygu sosyalleştirmenin aracı rolü*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güven, E. ve Erden, G. (2017). Duygu sosyalleştirmenin çocuklarda gözlenen davranış sorunlarına katkısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(79), 18-32.
- Halberstadt, A. G. (1991). Socialization of expressiveness: Family influences in particular and a model in general. In R. S. Feldman & B. Rime (Eds.), *Fundamentals in nonverbal behavior*, 106-160. New York: Cambridge University Press.
- Hasçuhadar, B. (2015). *Okul öncesi dönemdeki çocuklarda ebeveynlik davranışları, duygu sosyalleştirme, hazzı geciktirme, sosyal yeterlilik ve yaratıcılık arasındaki ilişkiler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Hastings, P.D. & De, I. (2008). Parasympathetic regulation and parental socialization of emotion: Bio-psychosocial processes of adjustment in preschoolers. *Social Development*, 17 (2), 211-237.
- İlhan, T. (2017). *Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, E. (2016). *Babaların duygu sosyalleştirme uygulamaları ve bu uygulamaların okul öncesi çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimindeki rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, Ş. (2012). *48-72 aylık çocukların duyguları anlama becerisi ve annelerin duyguları sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kopp, C. (1982). The antecedents of self-regulation: A developmental perspective. *Developmental Psychology*, 18(2), 199-214.
- Liu, J. (2004). Childhood externalizing behavior: Theory and implications. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 17(3), 93-103.
- Liu, J., Chen, X. & Lewis, G. (2011). Childhood internalizing behaviour: Analysis and implications. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 18(10), 884-894. doi:10.1111/j.1365-2850.2011.01743.x.
- Lugo-Candelas, C.I. (2012). *Culture and the emotion socialization of preschoolers* (Unpublished Masters Thesis). University of Massachusetts Amherst, Massachusetts.
- Lugo-Candelas, C.I., Harvey, E.A. & Breau, R.P. (2015). Emotion socialization practices in Latina and European-American mothers of preschoolers with behavior problems. *Journal of Family Studies*, 21(2), 144-162. doi:10.1080/13229400.2015.1020982
- Lunkenheimer, E.S., Shields, A.M., & Cortina, K.S. (2007). Parental emotion coaching and dismissing in family interaction. *Social Development*, 16(2), 232-248. doi:10.1111/j.14679507.2007.00382.x
- Malatesta, C., & Haviland, J. M. (1982). Learning display rules: The socialization of emotion expression in infancy. *Child Development*, 53(4), 991-1003.
- Masten, A.S., Roisman, G.I., Long, J.D., Burt, K.B., Obradovic, J., Riley, J.R. ve diğerleri (2005). Developmental cascades: Linking academic achievement and externalizing and internalizing symptoms over 20 years. *Developmental Psychology*, 41(5), 733-746. doi: 10.1037/0012-1649.41.5.733.
- McElwain, N.L., Halberstadt, A.G., & Volling, B.L. (2007). Mother and father reported reactions to children's negative emotions: Relations to young children's emotional understanding and friendship quality. *Child Development*, 78(5), 1407-1425. doi: 10.1111/j.1467-8624.2007.01074.x
- McHale, J.P. (2007). When infants grow up in multiperson relationship systems. *Infant Mental Health Journal*, 28(4), 370-392. doi: 10.1002/imhj.20142
- Miller, R.L. (2014). *Parent emotion socialization and treatment outcomes for children with oppositional defiant disorder: The mediating role of emotion regulation* (Unpublished Master's Thesis). Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, VA.
- Miller-Slough, R.L., Dansmore, J.C., Zeman, J.L., Sanders, W.M. & Poon, J.A. (2017). Maternal and paternal reactions to child sadness predict children's psychosocial outcomes: A family centered approach. *Social Development*, 27(3), 1-15. doi: 10.1111/sode.12244
- Nelson, J.A. & Boyer, B.P. (2018). Maternal responses to negative emotions and child externalizing behavior: Different relations for 5-, 6- and 7-year-olds. *Social Development*, 27, 482-494. doi: 10.1111/sode.12296
- O'Neal, C. R. & Magai, C. (2005). Do parents respond different ways when children feel different emotions? The emotional context of parenting. *Development and Psychopathology*, 17(2), 467-487. doi: 10.1017/S0954579405050224

- Özkan, H. K. (2015). *Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların benlik algısı ve sosyal problem çözme becerilerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ramsden, S. R. & Hubbard, J.A. (2002). Family expressiveness and parental emotional coaching: Their role in children's emotion regulation and aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30(6), 657- 667.
- Roberts, W.L. & Strayer, J. (1987). Parents' responses to the emotional distress of their children: Relations with children's competence. *Developmental Psychology*, 23(3), 415-422.
- Rodas, N.V., Chavira, D.A. & Baker, B.L. (2017). Emotion socialization and internalizing behavior problems in diverse youth: A bidirectional relationship across childhood. *Research in Developmental Disability*, 62, 15-25. doi:10.1016/j.ridd.2017.01.010
- Root, A.K. & Stifter, C. (2010). Temperament and maternal emotion socialization beliefs as predictors of early childhood social behavior in the laboratory and classroom. *Parenting: Science and Practice*, 10(4), 241–257. doi: 10.1080/15295192.2010.492035
- Suveg, C., Zeman, J., Flannery-Schroeder, E., & Cassano, M. (2005). Emotion socialization in families of children with an anxiety disorder. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33(2), 145-155. doi:10.1007/s10802-005-1823-1
- Tao, A., Zhou, Q. & Wang, Y. (2010). Parental reactions to children's negative emotions: Prospective relations to Chinese children's psychological adjustment. *Journal of Family Psychology*, 24(2), 135-144. doi: 10.1037/a0018974.
- Tomlinson, K.L., Brown, S.A. & Abrantes, A. (2004). Psychiatric comorbidity and substance use treatment outcomes of adolescents. *Psychology of Addictive Behaviors*, 18(2), 160-169.
- Volling, B.L., McElwain, N.L., Notaro, P.C. & Herrera, C. (2002). Parents' emotional availability and infant emotional competence: Predictors of parent-infant attachment and emerging self-regulation. *Journal of Family Psychology*, 16(4), 447-465.
- Yu, T., Volling, B.L. & Niu, W. (2015). Emotion socialization and children's behavioral problems in China and the United States. *Journal of Comparative Family Studies*, 46(3), 419-434.